

A totális államok úgy látszik önmagukban hordják a bomlás csíráit és lassan egész építményüket likacsossá, rozogává rágják a folytonos belső bajok. Az úgynevezett demokrata hatalmak azonban még most is reszketnek tőlük. Még mindig meghátrálnak a nagyhangú követelések előtt. Pedig ez a duhajkodó külső nagyon gyenge és beteg testet takar és csak arról van szó, mikor rántják már végleg le róla a leplet?

Szántó Árpád

FIGYELŐ

A „Grimasz“

1935. március első napján, csupán néhány ötletnyi tőkével útnak indul egy kis hetilap, amely ma ezeröttszáz példányban jelenik meg hetenként. Bácska nem olvas, legalább is nem szívesen olvas helyi nagyságokat. Vigécköltők, húszdináros önpróféták lepték el ezt a földet még néhány évvel ezelőtt is. Önképzőkori novellácskák, versikék díszítették napilapjaink „irodalmi“ mellékleteit. Pistike szerelmes Mancikába; Mancika Jancsikába szerelmes: ez volt a téma. És véres verejtékekkel szerzett dinárjait nem adta oda a bácskai magyar sem Mancikáért, sem Pistikéért, sem az írócskáért.

Negyedik évfolyamát tapossa Jugoszlávia magyarságának egyetlen tréfás hetilapja: a „Grimasz“. Maga az, hogy négyéves lehetett; az, hogy több, mint hétszáz előfizetője: több, mint ötszáz számonkénti olvasója van, — az, hogy reklám nélkül és tőke nélkül érte el azt, amit elért, — hogy kabaréinak zsúfolt házak tapsoltak Petrovgrádon, Szomborban, Szuboticán: eredmény.

A grimasz szó talán fintort jelentene magyarul, gúnyt és szatírárt. A „Grimasz“ azt hiszi, hogy nevében a lényege: nem a viccekért, nem csak a viccekért olvassák. Gúnyosan is és komolyan is, de véleményt próbál adni mindenről, amiről a mai viszonyok között véleményt lehet, véleményt szabad adnia. Támad és védekezik; dicsér és kritizál; — olyan, amilyen, de: gerince van. Talán ezért olvassák...

A „Szmotra“ egyszer — támadásként — „baloldali vicc-lapnak“ nevezte. Ha a becsületes kiállítás a becsületes demokráciáért, a gondolat és az írás szabadságáért: baloldaliság, akkor büszkén viseli a „Grimasz“ a „baloldali vicc-lap“ nevet.

Egy kicsit a „Grimasz“ is hozzájárult ahhoz, hogy ma több az olvasnivaló irodalmi mellékleteinkben. Néhány önköltőt segített eltüntetni, néhány önróval megértette, hogy rossz írónál a jó olvasó sokkal többet ér. Ez is eredmény, bácskai viszonylatban ez is nagy eredmény.

A legutóbbi olvasóköri harcokban teljes szívvel állt ki a „Grimasz“ az olvasóköri ifjúság és a vezetőség mellé. Talán túlságosan torzítva is, de megpróbálta bemutatni: kik azok, akik céltalanul hangoskodva, minden komoly magyar kulturmunkát megakadályoznak ködös — bár időszerű — elgondolásaikért. Lehet, hogy sokszor, talán most is, erejét túlhaladó hevességgel verekedett ez

a nem is olyan tréfáskedvű hetilap, de hittel tette és ez a hit ad jogot és bátorságot. Ez a hit ad erőt ahhoz, hogy hétről-hétre a lehetőség frissen és a lehetőségek adta határok között hozzászóljon mindenhez, amihez hozzászólni lehet.

Tréfásan és komolyan; gúnyosan és hívő bizakodással a „Grimasz” mindig ott lesz, ahol becsületes meggyőződéssel a kisebbségi magyar kulturáért az igazi magyar kulturáért verekszenek. Ez az egyetlen olyan célkitűzés, amelyet — még egy vicclap sem viccelhet el. A maga erőtlén erejével mindig ott lesz, ahol a bátor és harcos demokrácia lép küzdelembe.

Lehet, hogy nem volt mindig igaza a „Grimasz”-nak. Az azonban, hogy ezeröttszáz példányszámot ért el; az, hogy ez a példányszám lassú, de állandó emelkedésben van, azt mutatja, hogy megértették és megszerették.

G. L.

Igazságkereső ember kézikönyve. Egy barátommal tegnap este a fiatal értelmiség és a dolgozók viszonyáról beszéltem s közben valami olyasfélét is mondtam, hogy a középosztálybeli ember nem olyankor demokrata, amikor segíteni akar a népén, hanem csakis akkor, amikor nincs kifogása az ellen, hogy a nép önmagán segítsen... Barátom ceruzát és papírost húzott elő zsebéből s legnagyobb megrökönyödésemre feljegyezte magának állításomat. Én bizony a fesztelen beszélgetés könnyedségével vettem oda, amit vallottam s amikor láttam, hogy barátom jó öreg betűkkel megörökít, azon kezdtem törni a fejemet, vajjon megállapításom a tények tiszta fogalmi mása volt-e? Ez a barátom favágó napszámos. Brassó legszéléről, a sáros székeinyegyedből gyalogolt ide a Cenk alá, hogy meglátogasson s érdeklődjék új közművelődési feladataink iránt. Ő is éppen így gondolta el a demokráciát, mondotta szavaimra... ezért is jegyzi fel, amit tőlem hallott.

Már régóta foglalkozom egy olyan magyar fogalomtár gondolatával, amelyben végre világos kifejezést kap minden nemzedéki felismerésünk. A világháború óta megváltozott körülöttünk minden. Itt az ideje, hogy kielemezzünk magunkból s meghatározzuk azt az ős élményt, ami ösztönös érzékelésünk kódében kóvályog. A székely famunkástól sokat tanultam. Az igazságot akarta feljegyezni

s minden teketória nélkül neki is fogott, amint felvillant előtte az idegzetében rengő sejtések értelmi megfogalmazása. Mindannyiunk lelke mélyén már a változott világkép tükröződik. A valóságba csak akkor tudunk felkészülten és bátran beállni, ha tudatunkba emeljük ezt az érzékeinkbe rögződött képet.

Kisebbségi hányódásom ezer élménye bujdosol bennem. Pozsonyi idézem. Gyermekkorai játszótereim helyén hatalmas betonépületek. Mint áramkapcsolás csodája, úgy gyullad és világít ebben a képben a szláv és magyar történelem sűrűlódása és egymásrahatása. Látom az új cseh és szlovák betelepülőket. Középosztályunkat leváltják (anyám tanárnői, apám katonatiszti állását veszítette el), de belépnek a képbe s szlovákokkal, németekkel együtt vonulnak fel a Csallóközéből beszármaszó új magyar munkásrajok is. Régi fogalmak foszlanak szét a fordulatban s a változások közepette még kimondatlan új viszonylatok, tátongó kényszerűségek és észre nem vett lehetőségek keresnek tárgyi meghatározást. Prágai diákvitákra, népi tájékozódásunkra és munkásmozgalmi szövetségesekre emlékezem, új valóságra riadtunk s lázasan gyürköztünk vele. Tiszaháti vándorbenyomások csillognak fel előttem. Közben félesztendei budapesti meditáció az Eötvös-kollégium fenséges nyugalmasában s az elemi erővel összeálló dunavölgyi képen végigfut havasalföldi katonaeveim

pazar mozgalmassága. Hosszú éjjeli őrjáratokon meséltem román bajtársaimnak Csehszlovákiáról... én, az idegenből jött magyar fiú.

Meg kellene már ragadnunk valahol ezt az új élményvilágot, melyben a Szudétáktól a Fekete-tengerig új helyzeti és vonatkozási jelentőséget kap számunkra minden. Új magyar enciklopédiát kívánok... személyi változatokon túl, ez az enciklopédia alakítsa át közös nemzedéki élményeinket fogalmi értékekké! Ha az új világkép sejtelmekben reked, menthetetlenül látomások révületébe vész minden alkotó szándékunk. Érzéki eltorzulástól óvjuk meg szellemtörtelmünket, ha szigorú értelmi munkával valósgátudattá tárgyilagositjuk az idegeinkbe rajzolódott világképet. Apáczai Cseri Jánosra gondolok. Élményeink s a külső világ tárgyi összehasonlítására van szükség s a józan észre alapított közös megfogalmazásainkat sürgetem.

Egy új fogalmi enciklopédiáról néhány esztendővel ezelőtt hallottam már. A pozsonyi Dav körül tömörült fiatal szlovák írók és társadalomkutatók állították össze a legszélesebb népi használatra. Csak a kefelenyomatokra emlékezem... állampolgárságom bizonytalansága miatt már távoznom kellett Csehszlovákiából s most itt Erdélyben jut eszembe pozsonyi szlovák barátaim hasznos kezdeményezése. Közös élményeinkből fogant közös megfogalmazásokra a Vásárhelyi találkozót adott feledhetetlen példát. Kölcsönös ellenőrzéssel és segítséggel tárgyilagossá világgépet tudatosítottunk s minden szó igazi értelmét kapta.

A Marosvásárhelyen hozott határozatok tulajdonképpen legsürgősebb gazdasági, társadalmi és közművelődési kérdéseink egész fogalomtárát foglalják magukban. Gondoljuk csak el, mit jelentene igazságkereső brassói székely munkásbarátom számára az a könnyen forgatható kézikönyv, amely röviden és velősen felsorolja nemzet, kisebbség, munkásság, jog, demokrácia, keresztyénység, szociális haladás, dunamedencei sors... és még száz más közérdekű fogalom reális meghatározásait.

Balogh Edgár

Közgazdasági problémák. Jugoszlávia külkereskedelme ez év áprilisában 37 millió dinár passzívával zárult, az 1937 áprilisi 108 millió aktívával szemben. Kivételünk lényegesen csökkent és kivételt csak Angliánál tapasztalhatunk. Anglia 1937 április havában 22257 tonna árút 36 és fél millió értékben vásárolt tőlünk. Ez a kivételünk 6.4 százalékát tette ki. Viszont ez év áprilisában 107.947 tonna árút vásárolt 29.6 millió értékben. Ez a kivételünk 29.6 százalékát jelenti. Anglia Délkelet-Európában már komoly tényezőként lép fel. Tárgyalásokat folytat Romániával és Görögországgal is, Törökország viszont most kapott 16 millió font kölcsönt.

A „Deutscher Volkswirt“ legutóbbi száma beszámol azokról a gazdasági nehézségekről, melyekkel Németország küzd.

Németország áprilisi külkereskedelmi mérlege 26 millió márka deficittel végződött. (Németországra 7 millió és a volt osztrák területre 19 millió esik.) Április hó folyamán Ausztria területére 47.5 millió márka behozatal és 28.5 millió kivétel volt. 1937 áprilisában viszont, amedőn Ausztria még független állam volt, kivitele 51.3 és behozatala 60.8 millió márkát tett ki. (Egy márka két schilling arányban.) Passzívája tehát mindössze 9.5 millió márka volt. Ez az összeg most megduplázódott. Ez részben az új csatlakozással járó zavaroknak, részben a rendkívül szigorú német devizarendeletek eredménye.

Az ausztriai nehézségektől eltekintve, maga a német külkereskedelem is elég szomorú képet mutat. Németország behozatala az 1937 áprilisi 467.8 millióval szemben ez év áprilisában 429.5 millióra csökkent. A kivitele pedig 481.6 millióról 422.5 millióra. A visszaesés k. b. 13 százalék. Ez év első négy hónapjában Németország külkereskedelmi deficitje 71 millió márka, az ausztriai 19 millióval együtt tehát kerek 90 millió. (K.b. 1530 millió dinár.)

A „Deutscher Volkswirt“ véleménye szerint ezen az állapoton vagy a behozatal csökkentésével, vagy a kivitel növelésével lehetne segíteni. De miután Németország állandó nyersanyag és élelmiszerválsággal küzd, csak a kivitel további növelésére gondolhatnak. Ezt azonban csak úgy érhetnék el, ha a kivitel további szubvenciókkal támogatnák, de pl. Angliában már is olcsóbb egy „Opperl“ autó, mint egy bármely hasonló minőségű angol gyártmány előállításának költsége. Hogy milyen eszközökhöz folyamodnak a német hivatalos körök, nem tudjuk, de lehet, hogy japán módszereken okulva, a zsebórákat és bicikliket kilószámra árulják majd.

—
Winnipeg a buzáért kb. 95 dinárt jegyez. A búzával bevetett terület az egész világon jóval nagyobb, mint az előző évben volt. A terméskilátások, a spekulánsok legnagyobb szomorúságára, kitűnőek. Az új aratás után a buza ára még esni fog. (Belföldi piacokon, hála a spekulánsoknak, a buza 250 dinárba kerül!) Hogy ez a rendkívül alacsony ár feltétlenül egy agrárválsághoz vezet, ez ma már mindenki előtt világos — ha csak egy háborús komplikáció közbe nem jön. Itt van a nagyon szomorú spanyol tragédia, a csehszlovák és a távolkeleti probléma. Lehet, hogy a gazdasági válság elől egy háborúba rohanunk. Ez is megoldás.

Vas Béla

SZEMLE

Nagy Péter. Diszes szép kiállításban hozta ki a budapesti Dante könyvkiadó Tolsztoj Alexejnek, a jelenlegi legmagasabb orosz kitüntetéssel kitüntetett nagy történeti regényírónak két kötetes (kb. 830 oldalas) remekművét, a Nagy Péter-t.

Nagy (I.) Péter orosz cár nyitott kaput Oroszországból Európa felé. A piszkos, megdohosodott, végtelen ország kétszázötven évvel ezelőtt a tetvek, az őrjöngő vallási szekták, a szegénység és a sötétség országa volt. A tizenhetedik század végén, egyedül a faházakból álló főváros, Moszkva körül harmincezer kiirthatatlan rabló tanyázott. De szerte a birodalom-

ban lomposág, szegénység, lomhaság. Országutak, összeköttetés, forgalom hiányában minden vidéken valamiből értéktelen bőség, míg minden másban kínzó szükség. Állatian alacsonyrendű élet. Rézszegek és tespedés. Koldús-sorsú, nagyszakállu nemesek és főnemesek, akik hét bőrt kénytelenek lenyúzni jobbagyairól, hogy maguk is éhen ne vesszenek, hogy a hűbérük fegyvereseit lóra- és talpra állíthassák. Európa legnagyobb nemzete szorongatásban, suta megnyomorodottságban tengődött. Sehol akarat, mely kiutat keresne. De még tán lehetőség se, hogy ilyen akarat fejlődhessek. Elbutult nemesi családok marakodása fölött, a külföldtől, keleti vallásával elzárt uralkodó család. Mindeneket összefogó szervezés teljes hiánya.

Oroszországot leigázták a tatár kánok. A tizenhetedik század végén is fizettek még adót a krimi tatár kánnak, aki viszont a török szultán alattvalója volt. Oroszországot leigázták a litván pánok. Le-le csaptak rá a lengyel hűbéres hadseregek. Megverte és rettegésbe tartva, Ázsia felé szorította az oroszokat az egykori svéd nagyhatalom. Kereskedelmi utak, tenger és hajók hiányában kifosztották az orosz piacot a holland, az angol, a német kereskedők.

A nemesség csak arra volt erős, hogy az időnként fellángoló parasztforradalmakat és lázadásokat leverje. Aztán tovább aludt minden.

S ebben az aluszékony és ármánykodástól megbomlott országban, nagyszakállú, mosdatlan főnemesek bundái között, uralkodó féltéstvérei mellett, szinte észrevétlenül felnő egy magányos, makrancos fiúcska, gyermekkorában kikiáltott, kamaszkoráig játékcár, aki be-bekukkantott a piszkos moszkvai faházak mellett elkerített német telepes-városrészebe és megrészegült a szépségektől. Tiszta, borotvált emberek, szép kőházak kertekkel, ragyogó üvegablakok, tiszta függönyök és muzsika, jókedv, mosolygás a kerek,